

Ekonomická integrace v Evropě - od uhlí a oceli k euru

Ekonomické základy práva
přednáška

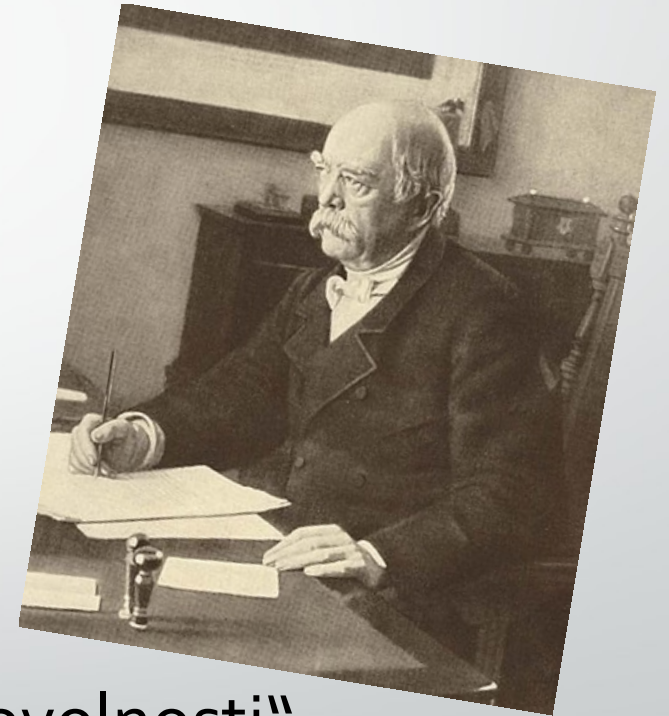
Měnící se politická mapa Evropy

Počátky ekonomické integrace v Evropě

- Rozdíl mezi integrací a nadvládou – v dobrovolnosti
- Kdy první myšlenky „dobrovolné“ ekonomické integrace?
- Římská říše, Habsburská monarchie, Německý spolek?
- Jiří z Poděbrad a jeho návrh k vytvoření *Všeobecné mírové organizace* (1462)?

Počátky ekonomické integrace v Evropě

- Různé důvody, různé situace, různá míra „dobrovolnosti“ integrace

Počátek 20. století

- Po skončení první světové války:
 - Vznik nových států
 - Vznik nových – více či méně – samostatných ekonomik
 - Vznik nových měn
 - Rostoucí vliv USA v Evropě (a celosvětovém měřítku)

Počátek 20. století

- Po skončení první světové války:
 - Vznik nových států
 - Vznik nových – více či méně – samostatných ekonomik
 - Vznik nových měn
 - Rostoucí vliv USA v Evropě (a celosvětovém měřítku)
- ↓
- Pro 20. a 30. léta v západní Evropě je typický protekcionismus, cla, ekonomické soupeření

30. léta 20. století

- Zřízení Banky pro mezinárodní vypořádání (Bank for International Settlements) se sídlem v Basileji
- Založena byla v souvislosti s tzv. Youngovým plánem, který se týkal placení reparací, uloženým Německu po první světové válce v rámci systému Versaillských smluv (snižoval původní výši)
- Banka měla působit jako zprostředkovatel a měla vybírat, zpracovávat a distribuovat vítězným mocnostem splátky reparací
- Následně získává i nové funkce (v současné době např. tvorba basilejských standardů)

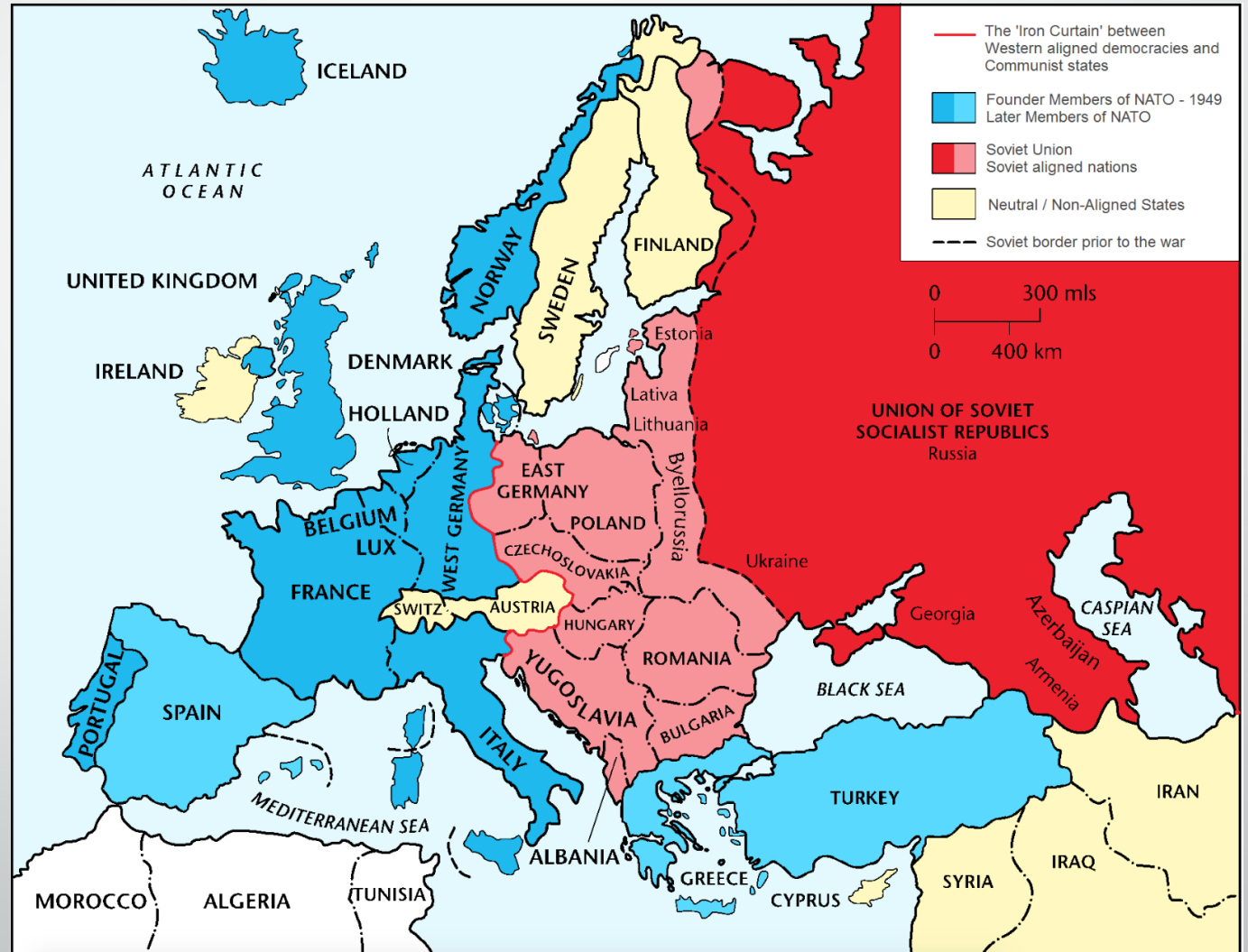

Druhá světová válka

- Ve 30. letech v Německu nástup národního socialismu
- Druhá světová válka
- Německá říše využívá ekonomické produkce v zabraných územích
- Např. při napadení SSSR (operace Barbarossa) nejprve útok na významné oblasti průmyslu a zemědělství (40% obyvatel, cca 37% průmyslové výroby)
- Snaha Německé říše o budování tzv. velkoprostorového hospodářství, resp. *Grossmarkt Kontinentaleuropa*

Poválečná léta – rozložení sil

- Nové rozložení sil – rozdělení sfér vlivu
- Kapitalistické hospodářství – západní Evropa, USA
- Plánované hospodářství – SSSR a satelity
- Ekonomické, politické i strategické soupeření

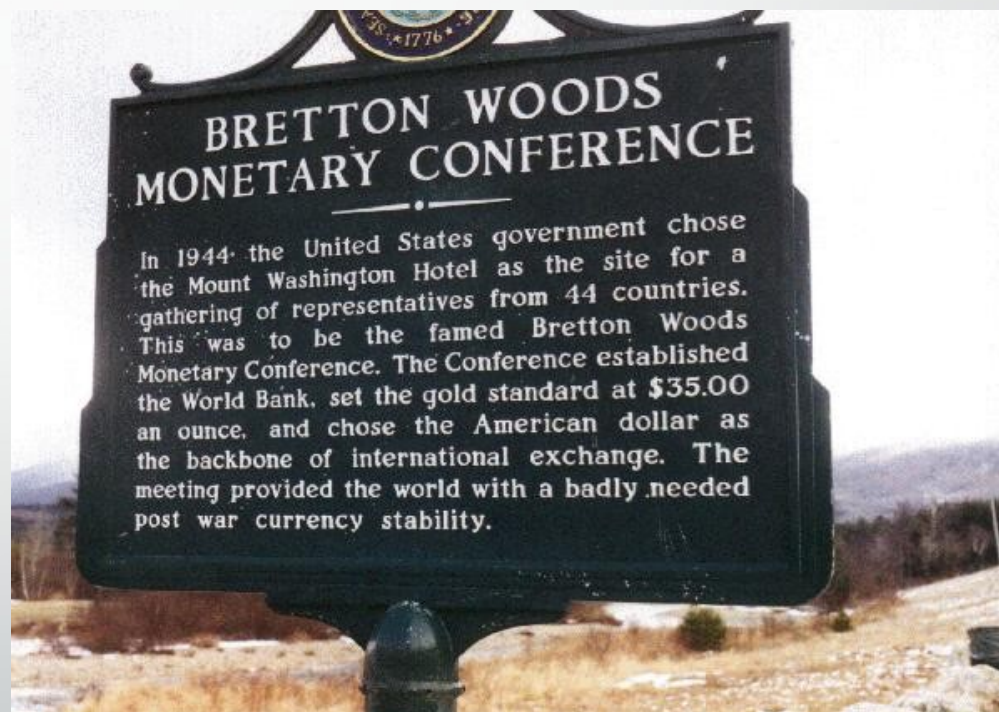

Poválečná léta – snahy o ekonomickou spolupráci v západní Evropě

- Snaha o eliminaci protekcionismu – důraz na celní politiku
- **1947 – Všeobecná dohoda o clech a obchodu (GATT)**
- Základní principy:
 - Zákaz kvantitativních omezení vývozu a dovozu
 - Zásada tzv. „nejvyšších výhod“, tj. zahraniční podnikatelé stejné podmínky jako domácí
 - Koordinace v celní politice
- Jednání o snižování cel – v „kolech“
- Nejúspěšnější tzv. Kennedyho kolo v letech 62-67

Poválečná léta – snahy o ekonomickou spolupráci II

- Již v roce 1944 jednáno o budoucím mezinárodním měnovém systému
- Výsledek tzv. brettonwoodský systém
 - Zřízení Mezinárodního měnového fondu (MMF)
(systém mezinárodních plateb)
 - Mezinárodní banky pro obnovu a rozvoj (IBRD)
(úvěry na obnovu válkou zničených zemí)
 - Základem americký dolar
(v přeshraničních transakcích centrálních bank si uchoval vazbu na zlato)

Fungování BW systému a jeho konec

- Nejprve relativně řádné fungování systému
- Většina světových zásob zlata v USA
- V důsledku pasivní obchodní bilance zlato „odplouvá“ z USA
- 1971 – Richard Nixon ukončuje brettonwoodský systém (krytí dolaru zlatem)
- Nastává režim plovoucích měnových kurzů
 - „cena“ měn se vytváří na trhu
 - Působení nabídky a poptávky (ovlivnění různými faktory, jako např. politická situace, výše úrokových sazeb, platební bilance, ale i různé přírodní katastrofy, atd.)

Poválečná léta - snahy o ekonomickou spolupráci v Evropě

- 1948 – smlouva o celní unii mezi státy Beneluxu
- 1948 – vznik Organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci (OEEC) – původně za účelem realizace Mashalova plánu
- ta následně v roce 1961 přeměněna na Organizaci pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD)
 - koordinuje ekonomickou a sociálně-politickou spolupráci členských zemí, zprostředkovává nové investice, prosazuje liberalizaci mezinárodního obchodu
 - cílem OECD je napomáhat k dalšímu ekonomickému rozvoji, potlačení nezaměstnanosti, stabilizaci a rozvoji mezinárodních finančních trhů

Přehled možných stádií integrace

- **Zóna volného obchodu** - dvě či více zemí se dohodnou, že sníží či zruší cla na určité statky
 - např. NAFTA (Kanada, Mexiko, USA), EFTA (Island, Lichtenštejnsko, Norsko, Švýcarsko)
- **Celní unie** - sdružení zemí, které podstatným způsobem omezily vzájemné obchodní bariéry, uplatňují stejný tarif/clo vůči nečlenským státům
 - např. EU a Turecko, do roku 2004 to bylo i ČR a SR)
- **Společný trh** – členské státy odbouraly veškerá cla, používají společný celní sazebník, je mezi nimi zaručen volný pohyb zboží, služeb, práce a kapitálu
 - vyšším stádiem je **jednotný vnitřní trh**, kde členové zavedli společné technické normy pro výrobky a služby, vnitřní hranice již de facto neexistují
 - EU od 1. poloviny 90 let

Přehled možných stádií integrace II

- **Hospodářská unie** – ekonomiky jednotlivých zemí přenáší část svých pravomocí na nadnárodní instituce, společné rozhodování o některých obchodních a státních politikách
- **Měnová unie** – členské státy používají jednu měnu, společná měnová politika
 - Eurozóna
- **Kompletní politická integrace** – jednotný daňový systém, rozpočty, měna, legislativa, představitelé – v podstatě jeden celek

Myšlenky o integraci v Evropě

- Hrabě Coudenhove-Kalergi (1894-1972)
- Rakouský šlechtic s československým občanstvím
- Myšlenky spojené – integrované Evropy
- 1922 – zakládá Panevropskou unii (jako spolek)
 - Mezi členy např. Einstein, Mann, Adenaur, Kreisky, atd.)
- Coudenhove-Kalergi stále zmiňován některými předními představiteli současné EU, jako zdroj inspirace
 - (viz např. zde http://europa.eu/rapid/press-release_PRES-12-476_en.htm)

Evropské společenství uhlí a oceli

- 1950 – ministr zahraničí Francie **Robert Schuman** přichází s plánem na spolupráci v oblasti uhlí a oceli
- Koncepce měla zajistit, že *„válka mezi Německem a Francií bude nejen nemyslitelná, ale také materiálně nemožná“*
- 1951 – vzniká na základě „pařížské“ smlouvy Evropské společenství uhlí a oceli
- Nadstátní orgán – Vysoký úřad ESUO
- Členové: Francie, SRN, Itálie a státy Beneluxu

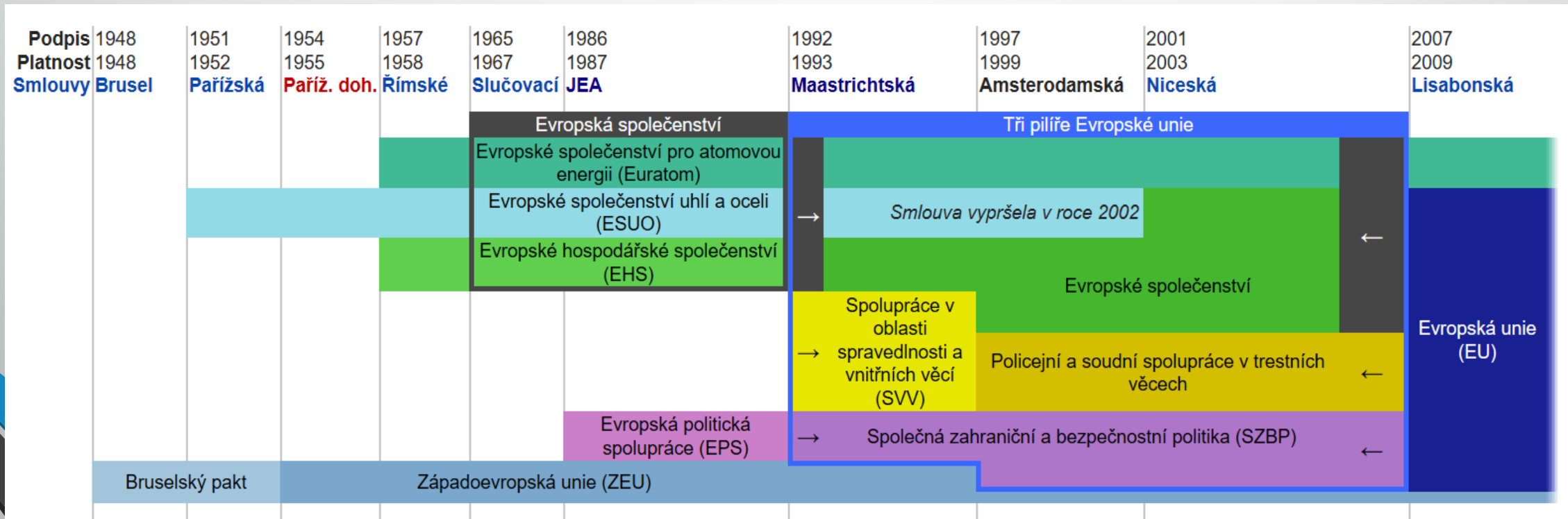

Římské smlouvy

- Koncept ESUO se osvědčil
- 1957 – uzavření „římských“ smluv a zřízení:
 1. Evropského společenství pro atomovou energii (EURATOM)
 2. Evropské hospodářské společenství (EHS)
- Cílem bylo nejprve vytvořit společný trh, následně hospodářskou unii
- Zatím nebylo uvažováno o měnové unii
- Nejprve začala být tvořena celní unie – 1968, jednotný celní tarif

Evropská hospodářská společenství

- 1967 tři společenství ESUO, EHS a EURATOM dále fungují společně jako Evropská společenství (ES)
- Sami dále existovaly – viz níže

Integrace v 70. letech 20. století

- 1973 - přistupuje Dánsko, Irsko a UK
- byly zavedeny nové oblasti politiky (environmentální a sociální)
- 1975 - byl zřízen Evropský fond pro regionální rozvoj (EFRR – European Regional Development Fund)
 - I v současné době jeden z nejdůležitějších fondů EU, Obecným cílem fondu je posílení ekonomické a sociální soudružnosti v Evropské unii, čehož se snaží dosáhnout vyrovnáním rozdílů mezi jednotlivými regiony

Alternativní integrace v Evropě

- Evropské sdružení volného obchodu (ESVO)
- založeno počátkem 60 let
- zakládající státy UK, Dánsko, Norsko, Švédsko, Portugalsko, Švýcarsko, Rakousko – následně i Island
- ESVO fungovalo jen jako volná dohoda o odstraňování překážek vzájemného obchodu – bez cíle vytvořit hospodářskou unii. Následně někteří členové odešli do ES
- nyní členy Island, Lichtenštejnsko, Norsko, Švýcarsko

70. léta 20. století

- Sedmdesátá léta z ekonomického pohledu problematická
- Západní Evropa překonává ekonomickou recesi, hospodářský vzestup trvá jen do roku 1973
- Největší ekonomický propad přichází v letech 1974-1975 – prudce klesá průmyslová výroba, stoupá nezaměstnanost
- mimoto rostou i ceny – objevuje se **stagflace**, v té době nový jev, tj. růst cen a zároveň i nezaměstnanosti.
- růst cen ovlivňovalo více faktorů, např. odchod od bretonwoodského systému, ale i ropné šoky

70. léta 20. století – ropné šoky

- Viz video (s ohledem na jeho populárně-naučný charakter berte s rezervou)
- <https://www.stream.cz/slavedny/10007757-den-kdy-zacal-prvni-ropny-sok-16-rijen>
- Pro srovnání cena ropy dnes: <http://markets.businessinsider.com/commodities/oil-price?type=wti>

80. léta 20. století

- Začátkem 80 let vstupuje do ES Řecko
- v polovině 80. let pak Španělsko a Portugalsko
- vstup jihu znamená růst důležitosti provádění regionálních programů podpory
- V polovině 80 let rovněž Evropská komise, pod vedením Jacquese Delorse vydala bílou knihu, dle které měl být jednotný trh dokončen k 1.1.1993 (i myšlenka společné měny – viz dále)
- tento plán byl zahrnut do tzv. **Jednotného evropského aktu** (první významná revize Římských sluv – nové orgány ES a úprava rozhodování) – platnost od 1.7.1987

90. léta 20. století

- Přelom 80/90 let sebou přináší velké změny. Sjednocení Německa v říjnu 1990, zánik SSSR v roce 1991
- V roce 1993 vstupuje v platnost tzv. Maastrichtská smlouva. Vedle organizačních změn představuje tzv. „tři pilíře“ – Evropskou unii (EU).
 1. Stávající Evropská společenství tvoří tzv. první pilíř.
 2. Jako druhý pilíř byla nově zavedena Společná zahraniční a bezpečnostní politika
 3. Jako třetí pilíř spolupráce v oblasti spravedlnosti a vnitřních věcí
- Významnou novinkou byl plán zavedení jednotné měny v rámci hospodářské a měnové unie, obsahující konvergenční kritéria pro její přijetí

Integrace v oblasti měnové

- 1969 - v Haagu konal vrcholný summit představitelů EHS
- Výsledkem setkání bylo stanovení cíle - vytvoření měnové unie
- Neshoda, jak cíle dosáhnout, různé státy měly různé představy
- nakonec byl pověřen **Pierre Werner**, ministerský předseda Lucemburska, který vypracoval zprávu o tom, jak cíle dosáhnout
- Tzv. „wernerův plán“
- ovšem stále odpor některých států – zejm. USA a Francie

Integrace v oblasti měnové II

- v letech 79-99 existoval tzv. **Evropský měnový systém** (European monetary system, EMS)
- cílem bylo mj. udržení stabilních kurzů mezi měnami
- souvisel s koncem bretonwoodského systému
- směnné kurzy neměly pohybovat o více než 2,25%
- zřízena tzv. ECU (European Currency Unit) – účetní jednotka, vážený průměr EMS měn
- vázanost participujících měn k ECU

Integrace v oblasti měnové III

- EMS rozpracován v **Maastrichtské smlouvě**, která již obsahovala myšlenku vytvoření hospodářské a měnové unie – ve třech fázích:
 1. zcela **volný pohyb kapitálu** (bez devizových kontrol) + Zvýšení strukturálních fondů n podporu odstraňování nerovností mezi jednotlivými státy + dohled nad hospodářskými politikami jednotlivých států
 2. Od roku 1994 – zřízení **Evropského měnového institutu** ve Frankfurtu (EMI), zavedení pravidel pro snížení národních deficitů
 3. Od roku 1999 (2002) – **euro jako společná měna** 12 zemí (Belgie, Finsko, Francie, Irsko, Itálie, Lucembursko, Německo, Nizozemsko, Portugalsko, Rakousko, Řecko, Španělsko) – funkci EMI převzala **ECB**

Euro – měna eurozóny

- Od roku 1999 - pevná fixace kurzu národních měn
- Od roku 2002 – bankovky a mince
- V roce 2002 cca 14 miliard kusů bankovek a 52 miliard kusů mincí
- V současné době měna 19 zemí
- Mimo to:
 - Bulharské leva je pevně navázáno na kurz eura
 - chorvatská centrální banka cílí stabilní kurz kuny vůči euru

Evropská centrální banka

- Od roku 1999 provádí měnovou politiku eurozóny
- Spolu s centrálními bankami států eurozóny tvoří tzv. Eurosystem
- Cílem cenová stabilita:
- meziroční inflace „pod ale blízko 2%“
- Měnověpolitické nástroje:
 - Standardní (klíčové sazby v kladných hodnotách, minimální rezervy)
 - Nestandardní (speciální programy QE, klíčové sazby v negativních hodnotách)

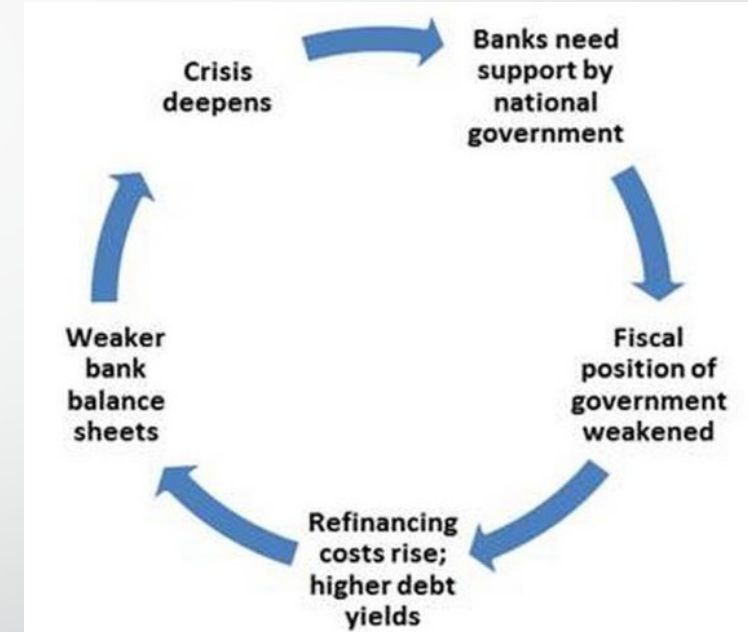

Zákaz „monetary financing“

- Ve smlouvě o fungování EU je zákaz měnového financování (čl. 123)
- Co je to měnové financování?
- 2015 – případ Gauweiler (C-62/14)
- 2017 – probíhající spor (ohledně OMT)

Ve stručnosti k evropské dluhové krizi

- Prohlubující se problémy rozdílných ekonomik
- Někteří ekonomové uvádí, že jednotná úroková sazba podněcovala přehřívání některých periferních ekonomik a pomalejší růst vyspělejších zemí
- Růst veřejného dluhu zejm. jižních států eurozóny
- Případný default může ohrozit věřitele, tj. zejm. bankovní sektor, potažmo finanční stabilitu

„Záchranné fondy“ – od EFSF k EMF

- **EFSF – Evropský nástroj finanční stability**, 2010, oprávněn vydávat dluhopisy, jejichž zapůjčením může pomoci státům eurozóny
- **EFSM – Evropský mechanismus finanční stabilizace**, 2011
 - Nařízení rady (EU) č. 407/2010, ze dne 11. května 2010, o zavedení evropského mechanismu finanční stabilizace
- **ESM – Evropský stabilizační mechanismus**, 2012; zřízen samostatnou mezinárodní smlouvou, nahradil předchozí dočasná řešení EFSF a EFSM
- **EMF- Evropský měnový fond**; 2018?, v současné době plánované; měl by nahradit ESM

Doporučená literatura

- **Sirůček, P.** a kol.: Hospodářské dějiny a ekonomické teorie (vývoj-současnost-výhledy). 1. vydání. Slaný, Melandrium 2007. ISBN 978-80-86175-03-4. 511 stran
- **Fontaine, P.** Evropa ve 12 lekcích. Dostupné zde: <https://publications.europa.eu/cs/publication-detail/-/publication/009305e8-2a43-11e7-ab65-01aa75ed71a1/language-cs>
- **Šíma, J.** Sjednocování Evropy. O hledání evropské identity a zneužití myšlenky Evropy bez hranic. Dostupné zde: http://libinst.cz/wp-content/uploads/2017/05/sima_evropa.pdf
- **Evropská komise.** History of the euro. Dostupné zde: https://ec.europa.eu/info/about-european-commission/euro/history-euro/history-euro_en
- **Scheller, K.** The European Central Bank. Frankfurt: ECB, 2004. ISBN 92-9181-506-3 (online). Dostupné zde: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/ecbhistoryrolefunctions2004en.pdf>

Otázky?

Děkuji za pozornost

JUDr. Johan Schweigl, Ph.D.

Johan.Schweigl@law.muni.cz